

Het Steenuiltje

Seizoensblad van
IVN afdeling Munstergeleen

Zomer 2011

Inhoud

Zomer 2011	3
Bijen	9
Slakken / Nieuwe leden	10
Harrij Gijsen	11
De hoornaar	14
Een horzel in de mythologie	16
Vogelwandeling 1 mei	17
Lentewandeling in het Elsloosebos	19
Bezoek Karlsgarten, Aken	20
Uit de kruidentuin van Karel de Grote	22
Eten uit eigen tuin	23
Het ontstaan van weerspreuken	24
Eind goed, al goed	25
Activiteitenkalender	27
Bestuur	30

Colofon

Het Steenuiltje is het seizoensblad van de afdeling Munstergeleen van het IVN

Verschijningsdata: 21 maart, 21 juni, 21 september, 21 december

Redacteur: Ben Bongers , i.s.m. Toos van der Vring & Jo Heinemans

tel.: 046 – 4522685

E: b.j.j.m.bongers@home.nl

Artikelen die niet zijn ondertekend zijn geschreven door de redacteur

Kopij aanleveren: eerste dag van de maand waarin het blad verschijnt

Het kopieerwerk wordt verzorgd door Scholengroep Trevianum.

Zomer 2011

Het mooie weer kan niet op. Records staan op het punt gebroken te worden, maar te veel van het mooie kan niet goed zijn. Ook in de Heemtuin is het watergebrek te zien: de vennetjes vallen droog, het peil van de moerasvijver daalt zienderogen. Zet je een composthoop om dan merk je terwijl je bezig bent hoe dat ingrijpt in het leven van het gedierte dat hier een goede schuilplaats dacht te hebben gevonden: drie kikkers – of waren het padden? – zoeken een goed heenkomen en de hoornaar – dacht eerst een helikopter - komt poolshoogte nemen wat er gebeurt.

Maar eerst was er het voorjaar, de maand maart, met verschillende activiteiten.

Op 2 maart sloten zeven leerlingen van het Trevianum hun maatschappelijke stage bij IVN Munstergeleen af. Zij deden dat door 25 leerlingen van basisschool de Duizendpoot uit Geleen aan het werk te zetten.

Dinsdag 15 maart werd de jaarvergadering gehouden. Het bestuur was verheugd te kunnen vergaderen met een flink aantal aanwezigen. Het tweede gedeelte van de avond werd ingevuld door Drs. Henk Schuring, natuurkundeleraar op het Trevianum, met een lezing over ‘sterrenkunde voor natuurliefhebbers’. De avond werd buiten besloten met een blik op de bijna volle maan. Het praktijkgedeelte zal nog eens worden overgedaan met behulp van de kijker van de Sterrenwacht, het Ockellarium, op het dak van het schoolgebouw aan de Bradleystraat. Dat zal bij voorkeur gebeuren in de herfst. Waarschijnlijk biedt de maand november, vlak na de ingang van de wintertijd, de beste kansen.

Op zaterdag 19 maart gonsde het al vroeg in de Heemtuin van de NLDoet-actie. Een aantal extra vrijwilligers onder wie drie stoere meiden van 13 jaar hielpen de Heemtuin in gereedheid te brengen voor de eerste openstelling de volgende dag. In totaal 80 bezoekers kwamen die

zondag het resultaat bekijken. Zij konden genieten van de stinzenplanten en de ontluikende natuur. Velen beloofden in de loop van het seizoen terug te komen.

Woensdag 23 maart werd het Andries Houbenchronogram bij de monumentale beuk onthuld, door wethouder Meewis, en ingezegend, door pater Leon Goertz. Voor de wethouder is het een prettige bijkomstigheid dat zij voortaan de Heemtuin weet te vinden. Na afloop van de ceremonie

liet het gezelschap zich de koffie met vlaai goed smaken. Over de steen, het chronogram en de beuk is alle informatie terug te vinden op een foldertje dat in de Heemtuin te krijgen is.

Nu het volop zomer is lijkt het alsof de beuk al heeft gereageerd op de gebeurtenissen: hij is gezegend met een vracht aan beukenootjes – of zou het van de droogte zijn dat hij zo rijk vrucht draagt? Hopelijk doorstaat hij beide, droogte & vruchtbaarheid. We steken een extra kaars op bij pater Karel.

Dit voorjaar zijn we ook druk geweest met het planten van bomen buiten de Heemtuin. Na de geboorte van Pit Penners, zoon van ons bestuurslid Fred, kregen de trotse ouders een *Putter Dikke* aangeboden, een ouderwetse hoogstamkers.

De gemeente bleek, na de verlate boomfeestdag, een aantal beukenboompjes over te hebben. Het waren er bij nader inzien meer dan 400 die door Hub Mulders & Harie Diederer zijn geplant in het gebied van de Hondskerk.

De maand april verliep en met alles lagen we op schema.

En toen ging het mis. Op maandag 2 mei constateerde Jo Heinemans dat het slot van de poort was doorgeknipt en de voordeur van het heemtuinhuis opengebrosen, evenals van de container. Twee gereedschapskisten waren weggehaald. In de loop van die week heeft Jo, bijgestaan door o.a. Harie Diederer, de schade provisorisch hersteld.

En tussen vrijdag 6 mei en zaterdag 7 mei werd opnieuw ingebrosen, nog voordat het herstelwerk was afgerond en opnieuw was het Jo Heinemans die de ontstellende ontdekking deed. Nu werden alle elektrisch aangedreven apparaten, inclusief het stroomaggregaat, de driedelige ladder en de gaskachel weggehaald. Ook persoonlijk gereedschap van Jo Heinemans, die al dagenlang in touw was geweest om de schade te herstellen, werd meegenomen. Kennelijk was er de eerste keer te weinig mogelijkheid om alles in één keer mee te krijgen.

Alles is weg nu, er valt niets meer te halen.

De totale schade bedraagt € 5.000, min of meer gelijkelijk verdeeld over braak- en boedelschade. De braakschade komt voor rekening van de gemeente, want valt onder haar eigen risico. De boedelschade komt volledig voor rekening van

IVN Munstergeleen:

er is geen verzekering die het risico accepteert.

Foto: zelfs de leuning was vernield

Dit is een zware slag voor ons.

Maar we gaan niet bij de pakken neerzitten.

Wij zijn dankbaar voor alle steun, morele & financiële.

En wij zullen u als vanouds verwelkomen in de Heemtuin.

De vlijtige liesjes vormen de naam 'Maxima'

Tussen deze bedrijven door werd er aandacht besteed aan de verjaardag van Maxima, prinses van Oranje. Op 17 mei is zij 40 geworden en is het 10 jaar geleden dat haar het Nederlandschap werd verleend. Echt ingeburgerd was zij toen nog niet maar er leken wat dat betreft voldoende garanties aanwezig. Die verwachting heeft zij ruimschoots waar gemaakt. Bij dit alles kwam nog

dat haar naam, MaXIMa, een chronogram is: $2 \times M + 1 \times X + 1 \times I = 2011$, precies het jaar waarin deze feiten nu worden vastgesteld. Daarom heeft IVN Munstergeleen aan de gemeente het voorstel gedaan een boom aan de prinses te schenken. De gemeente heeft haar medewerking toegezegd en is bezig met de voorbereidingen. Op de verjaardag zelf werd de plaats waar de boom geplant is en gepland gaat worden gemarkeerd met een perk. De harde grond hebben we eigenhandig omgespit en de letters met vlijtige liesen uitgezet; de rest van de ruimte hebben we opgevuld met afrikaantjes. Het geheel werd samen met de omwonenden besprenkeld met een oranjabitter. Wij houden u op de hoogte van de verdere ontwikkelingen.

Op Hemelvaartsdag 2 juni was de IVN fietstocht Westelijke Mijnstreek. Deelnemers konden in de vorm van een 8 alle IVN-homes in de streek bezoeken. Men kon ook kiezen voor slechts een enkele lus. Dat zullen velen hebben gedaan want een afstand van 81 km is wat veel voor een recreatief bedoelde tocht. In de Heemtuin

mochten we in totaal 50 bezoekers ontvangen. Van hen namen er 20 deel aan de fietstocht. Zij genoten van de koffie en het stuk vlaai (gedeeltelijk belegd met rabarber uit eigen boerengaard) dat zij kregen voorgezet. Voor herhaling vatbaar.

Op de zaterdagochtenden moet hard worden gewerkt om de ontwikkelingen bij te houden. We schoffelen, maaien & scheren, alles nu noodgedwongen handmatig. Het zou interessant voor u zijn te vernemen hoeveel hagen en haagjes het betreft maar het berekenen daarvan zou ons te veel tijd kosten.

Het werk doen wij graag voor de bezoekers die van harte welkom zijn. Wilt u ons komen helpen, dan bent u nog meer welkom.

De volgende ontboezemingen in ons gastenboek willen wij graag voor u citeren:

Leuk om te bezoeken tijdens onze boekenweekwandeling

Zeer diverse flora & fauna

Ik ben Finn en ik heb een treinbaan gekregen

Houd het steeds bij

Wat een mooie tuin, wat een verademing

Zeer interessant en goede uitleg

Er is nog veel werk in jullie tuin, maar het komt goed

Naar de salamanders gekeken en hoornaar gezien en nog veel meer

Heel leuk om te zien wat je kan doen met je eigen tuin

We komen elk jaar weer (6de keer); mooie tuin!

Prettige en leerzame omgeving. Enthousiaste voorlichting

Doet ons denken aan onze tuin uit ons verleden. Succes!

Onverwachte ontmoeting met de natuur. Geen idee dat dit hier is. Heel mooi

Pietermiddag met verrassende ontmoetingen en plekjes om te onthouden

Prachtige tuin, heb ervan genoten. Ben, als voorzitter van IVN Helden, gewoon een beetje jaloers

Hebt u in dit seizoen de Heemtuin nog niet bezocht? Mis dan niet het hoogtepunt.

Hebt u de Heemtuin in dit seizoen al bezocht? Kom dan nu terug want hij is op zijn mooist.

De foto op de volgende bladzijde (tweede pinksterdag 2011) haalt het niet bij de werkelijkheid!

Bijen

Onze imker, Jeu Stevens, heeft weer bijen gehuisvest in de demonstratiekast van het heemtuin-huis. Wat blijkt? Er zitten twee koninginnen in, een oude en een jonge. Hoe dat kan? Kom het hem zelf vragen en hoor nog veel meer van hem over bijen: hoe je bijenkoningin wordt, hoeveel bijen er in een korf zitten, hoeveel honing ze produceren en nog veel meer.

Een of andere bijensoort voelt zich erg thuis in de ‘baard van Jupiter’, de benaming waaronder huislook in de oudheid bekend stond. Het huislook bevindt zich op het dakje van het infobord bij de ingang van de Heemtuin. Kom kijken en help ons die bijensoort te determineren m.b.v. de lijst in het heemtuin-huis.

Slakken

In het Steenuiltje, zomernummer 2009, is verteld over het wetenschappelijk onderzoek naar de evolutie van tuinslakken waaraan iedereen kon meedoen. Ook in de Heemtuin werd gezocht naar slakken door leerlingen van het Trevianum. Hun gegevens zijn verwerkt in het resultaat dat hierbij wordt afgedrukt (NRC zaterdag 30 april 2011)

Bedankt slakken!

Hartelijk dank, 8.662 Nederlandse tuinslakken die hielpen bij een wetenschappelijk onderzoek! Scholieren en andere Nederlanders hebben in 2009 opgeschreven hoe jullie eruit zagen. Geel, roze of bruin, met zwarte bandjes of zonder. Samen met een half miljoen andere Europese slakken gingen die gegevens in de computer. En nu is het duidelijk: steeds meer van jullie hebben één streep. Woensdag stond het officieel in een wetenschappelijk tijdschrift. Hoe dat komt, tsja, dat weten we niet. Jullie?

HVS

Hierboven: geen tuinslak, maar een wijngaardslak in de Heemtuin, bezig met het leggen van eitjes

Nieuwe leden

Léon en Els Snijders-Philippens, Sittard

Familie H.Vrancken, Sweikhuizen

F. Beemsterboer, Sittard

Familie Hendriks, Sittard

Het Steenuiltje

Familie E. Bruisten, Sittard

Familie Schreurs-Hintzen, Sittard

Y. Litjens, Puth

Ton & Jeannette Ottenheijm, Sittard

Harrij Gijsen

Liefde voor de natuur is Harrij Gijsen met de paplepel ingegoten. Hoe zou het anders hebben gekund als je opgroeide als oudste van het gezin op de kloosterboerderij van Abshoven, waar Louis & Lisa Gijsen-van de Schoor de scepter zwaaiden en moeder

Lisa een huishouden bestierde dat extra omvangrijk kon worden met alle aanloop van kinderen uit de buurt. De omgeving was dan ook een paradijs voor kinderen met de ruime kloostertuin en al het gedierte van de boerderij.

Toen vader Louis in 1972 als een van de eersten werkend lid werd van het nieuw opgerichte IVN Munstergeleen hielp Harrij als *jónge jónge* mee met de aanleg van de Heemtuin. Praktijk & opleiding gingen daarbij hand in hand. Na de lagere tuinbouwschool te Heerlen ging Harrij naar de middelbare tuinbouwschool in Venlo en woonde toen bij de Paters van het Heilig Sacrament in Baarlo. Aan de overkant van de Maas, tegenover *Baolder*, lag (en ligt) het dorpje Steyl, bekend van de botanische tuin die daar al vóór WO II is aangelegd door de paters van het Goddelijk Woord. Heilig Sacrament en

Goddelijk Woord konden het blijkbaar goed met elkaar vinden want vanuit Steyl (even de Maas over met de veerpont) kon hij planten meenemen voor de aanleg van de Heemtuin in Munstergeleen. Harrij is dus vanaf het allereerste begin betrokken geweest bij de Heemtuin en bij IVN Munstergeleen, werd in 1979 Natuurwachter en behaalde zijn diploma Natuurgids in 1980.

Eenmaal opgeleid in de tuinbouw werkte Harrij na het vervullen van de militaire dienstplicht eerst drie jaar in een hoveniersbedrijf in Valkenburg en trad hij in 1980 in dienst van de gemeente Geleen, eerst als baas van de kwekerij, daarna ontwikkelde hij zich tot specialist in ecologisch groenbeheer van de gemeente Geleen, vervolgens Sittard-Geleen. Buiten zijn werk bij de gemeente laat Harrij velen delen van zijn kennis op ecologisch gebied bij wandelingen al of niet in IVN-verband. Zo heeft hij in de maand mei weer twee wandelingen van IVN Munstergeleen op zijn conto geschreven: het Ommetje Sweikhuyzen (wo. 4 mei) en de Natuurpadwandeling (zo. 16 mei).

En naast de ecologie is er dan de geschiedenis waarmee hij zijn uitleg doorspekt. Beide aandachtsvelden komen trouwens ook samen in zijn bemoeienis met de NTS, de Nederlandse Tuinen Stichting (voor de instandhouding van monumentale tuinen), die zich ook uitstrekt over Belgisch Limburg, met name Alden Biesen.

Beheerder van de Heemtuin was Harrij van 1983-1995. In die periode kreeg de Heemtuin de vorm die hij nog steeds heeft.

Om de aantrekkingskracht van de Heemtuin te verruimen en ook mensen binnen te krijgen met specifieke interesses introduceerde Harrij themadagen. Het begon met kruidencake en –brood waarbij de familie Caris betrokken was en Uta Jessen voor de kruidenthee zorgde. Later werden er zelfs planten verkocht waar veel werk mee was gemoeid maar toen was iedereen een stuk jonger en waren er heel wat meer vrijwilligers.

Onder Harrij's beheer werd de boerengaard verfraaid met buxushaagjes en werd het kruidenwiel aangelegd, nog zonder zonnewijzer (2004) die dankzij goed contact van Marc Houben afkomstig is uit de botanische tuin van Terwinselen. Ook werden dankzij connecties met de firma Muris in Noord-Limburg ettelijke kubieke meters turf naar de Heemtuin gehaald en werd een vennetje aangelegd omgeven door dopheide.

In samenwerking met Tjeu Raets die goede contacten had met de zinkfabriek van Eysden werd zinkflora naar de Heemtuin gehaald.

Dopheide & zinkflora hebben zich, ook mede door het gebrek aan mankracht, niet weten te redden in de Heemtuin. Maar aangezien het woord Heemtuin bij voorkeur slaat op inheemse flora is dat misschien niet zo erg.

Harrij Gijsen heeft een nog steeds zichtbaar stempel gedrukt op onze Heemtuin.

Op 3 maart 1997, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de afdeling kreeg hij een oorkonde uitgereikt wegens zeer verdienstelijk lidmaatschap.

Het vennetje in het vroege voorjaar 2011, nog vol met water

De Hoornaar.

Toen ik op 15 mei de heemtuin bezocht hoorde ik van een der aanwezigen dat er een hoornaar in “de berm” haar nest gemaakt had. Waarom ook niet zou je zeggen, ware het niet dat de hoornaarkoningin haar paleis liever(=meestal) niet in de grond bouwt. En dan te weten dat er in

diezelfde heemtuin een hoornaarkast hangt. In de buurt daarvan hangt ook een mezenkast, en wie woont daarin? Een mees natuurlijk, maar ook een hoornaar; zij bouwt bij voorkeur bovengronds op donkere en enigszins beschutte plaatsen in nestkasten, onder daken in schuren of in holle bomen. Bij mijn burens had zo'n adellijke dame de fundamenten van haar nieuwe woning aan een TL-buis in het fietsenschuurtje bevestigd. Daar, vond ze, moest haar hangende huis gebouwd worden. Paniek alom in huize “burens” en waarschijnlijk niet helemaal onterecht. Ofschoon de hoornaar (*Vespa crabro*) er met haar lengte en uiterlijk redelijk gevaarlijk uitziet, is zij eigenlijk bijzonder vriendelijk, duidelijk vriendelijker dan de twee meest voorkomende wespesoorten: de *Vespula vulgaris*, de Gewone wesp, en de *Vespula germanica*, de Duitse wesp. Bij verstoring zal de hoornaar vluchten, behalve in de buurt van haar nest: binnen een straal van vijf meter daar zal zij zichzelf en haar nest verdedigen. Zoals haar agressievere soortgenoten zal zij zich verdedigen door een steek met haar angel (zonder weerhaakjes zoals bij de bij), een steek overigens die niet minder gevaarlijk/lastig/vervelend is dan die van de andere wespen, dit in tegenstelling tot al de vooroordelen die velen over de hoornaar hebben. Na lezing van bovenstaande weten we nu ook dat het volkje aan de TL-buis agressief gedrag zou kunnen gaan vertonen. Gelukkig waren we er op tijd bij, en hebben we op een vriendelijke doch duidelijke manier hare majesteit verzocht elders een nieuwe plek voor haar nest te gaan zoeken. Dat nest bouwt zij, de koningin, 30 mm groot, van gekauwd vermolmd hout, zoals ook de Gewone wesp doet; de kleur van dat nest varieert van geelbruin tot roodbruin. De altijd open ingang van het nest zit aan de onderkant zodat de uitwerpselen naar beneden vallen en

er zich dus onder het nest een latrine vormt. Het voedsel voor het broed wordt in eerste instantie door de koningin, maar later door de werksters (ongeveer 20 mm) verzameld, en bestaat uit vliegen, wespen en honingbijen; allerlei soorten rupsen staan ook op het menu, en al met al is de hoornaar, evenals haar soortgenoten, een nuttig insect, en bewijst zij de natuur een grote dienst. De hoornaar vangt duizenden insecten per dag, zoveel dat een hoornaar in een boomgaard chemische insectenbestrijding overbodig maakt!! Het lichaam van de slachtoffers wordt fijngekauwd en aan de larven gevoerd. Na vier weken worden de eerste jonge hoornaars geboren en krijgt de koningin wat meer rust; de jonge dieren nemen taken van de koningin, zoals het vangen van insecten, over. Op het einde van de zomer wil de hoornaar wel eens aangetroffen worden op afgevallen fruit en bloedende boomstammen, maar nooit (!) op uw terras.

Het nest van een hoornaar kan tot 60 cm lang worden en een doorsnede bereiken van wel 30 cm. In een afgesloten ruimte worden de maten echter aangepast. In september/oktober vallen de volken uiteen, en de jonge en bevruchte vrouwtjes overwinteren (soms in het oude nest), zij zullen in het volgende voorjaar als jonge koninginnen starten met de bouw van een nieuw nest dat nooit door meer dan 1000 dieren bewoond zal worden.

Dit seizoen ziet er goed uit voor de hoornaar, maar bij langdurig slecht weer in het voorjaar blijken de nesten daar niet ongevoelig voor te zijn en onder slechte weersomstandigheden ontwikkelen zich slechts weinig nesten. Sedert de tachtiger jaren van de vorige eeuw gaat het gelukkig de goede kant uit met de hoornaar.

Miel van der Vring.

Bron: Gids van bijen,
wespen en mieren;
Heiko Bellmann;
Tirion

Een horzel in de mythologie

Zou Dominique Strauss-Kahn als kind verkeerde conclusies hebben getrokken uit verhalen die hij op school te horen kreeg over wat Griekse goden uitspookten? Met name over Zeus, die de Romeinen Jupiter noemden, zijn nogal wat verhalen bekend.

Als oppergod had je het voor het zeggen, niet alleen onder de mensen maar ook onder de goden. Zolang die laatsten door hun baas in hun waarde werden gelaten en zich niet voelden aangetast in hun eer kon Zeus/Jupiter zijn gang gaan. Maar dat kon onmogelijk gelden voor Hera/Juno, als manlief weer eens vanuit den hoge zijn blik had laten vallen op een welgevormd aards schepsel (M/V). Je zou zeggen dat met het verstrijken van de tijd zij gewend moest zijn aan dat gedrag, maar dan vergeten we dat tijd iets is waar goden geen last van hebben. Even moeilijk is het voor ons te vatten dat er zoiets bestond als ‘almacht’ van haar man – maar van de andere kant, hoe zou je niet ‘almachtig’ kunnen zijn als je de baas bent van goden en mensen?

Enfin, op zekere dag kan de jonge Dominique het verhaal hebben gehoord van Io. Hoe Zeus verliefd op haar werd en die verliefdheid voor Hera probeerde te verbergen. Maar ja, hoe doe je zoiets? Weet je wat, dacht Zeus, ik verander haar in een koe. Natuurlijk had hij (net een mens) buiten de intuïtie van zijn vrouw gerekend. Die had het al lang door en verzon op haar beurt een list. Die koe is zo mooi, zei ze, doe die mij cadeau. En als de koningin der goden zoiets vraagt aan haar man kan die dat niet weigeren, ook al is hij zelf de koning.

Hera liet de koe eerst hoeden door Argos, een wezen dat uitgerust was met honderd ogen die nooit tegelijk sliepen. Toen het Hermes, de boodschapper van Zeus, toch was gelukt om al die honderd ogen op één enkel moment in slaap te krijgen (er wordt verteld dat Hermes aan Argos de notulen van de godenvergaderingen voorlas) en het monster te doden, liet Hera de koe achtervolgen door een venijnige horzel die Io tot razernij dreef, misschien het vroegste voorbeeld van de ‘gekke koeienziekte’, want horzels, zo weten we tegenwoordig, steken eigenlijk zelden.

Hoe het afliep met Io? Zij kwam uiteindelijk terecht in Egypte waar zij beviel van een zoon, haar oorspronkelijke gestalte terugkreeg en de stammoeder werd van vele volkeren. Hoe het afloopt met DSK zal een ander verhaal zijn. Hij is nu eenmaal geen god.*

* Overigens is het een goed principe dat iemand niet wordt veroordeeld voordat zijn schuld bewezen is.

Vogelwandeling 1 mei

Daags tevoren was de koningin er geweest, weliswaar tussen de witte muren van het stadje, nu waren wij daar in het buitengebied, heel toepasselijk geheten:

Koningssteen, Thorn dus. Een gebied waar economische activiteit (grindwinning) is gevolgd door natuurontwikkeling sinds 1990 (Natuurmonumenten en Limburgs Landschap). Tussen bloemrijke graslanden, struwelen (veel hondsroos, een enkele peterselievlier, rode & witte meidoorn), ooibos, grote grazers als konikspaarden en gallowayrunderen voelen de vogels er zich thuis. Dat konden wij, 11 personen o.l.v. Jo Douven, constateren.

Wij zagen of hoorden:

tuinfluiter

nachtegaal (zeven keer - grote mus, herkenbaar aan bruinrossige staart)

2 x zwartkop

reiger (door een van ons omschreven als *ooievaar met nekkramp*)

merels (nou ja)

tjiftjaf (op achtergrond)

grasmus (met zijn warrig lied en zelfde biotoop als braamsluiper)

3 tuinfluiters

zanglijster

zomertortel 1x koerend & 1 x in de vlucht (mooiste duivensoort, zelfde formaat als Turkse tortel; verblijft slechts twee maanden in NL., vandaar nest heel summier; een van de verklaringen voor achteruitgang is de uitbreiding van de Sahara, waardoor de oversteek te moeilijk wordt).

koekoek (gehoord - helaas aantal roepen niet geteld – je kunt niet alles bijhouden. Maar niet alleen gehoord! – zie verderop)

bonte specht

koolmees

vink (1 x met, 1 x zonder lokroep)
gierzwaluwen
grauwe ganzen
aalscholver in gestrekte vlucht (lange nek, korte staart)
spreeuw
nijlgans
fuut op water
wilde duif
koekoek, in de lucht vliegend als een torenvalk (zelden overkomt iemand dat)
nijlganzen (broeden in de bomen, jongen vallen als tennisballetjes naar beneden
– zouden ze ook stuiteren?)
meerkoet (of was het een waterhoentje?)
knobbelzwanen (1 x nest aan het bouwen)
koninginnepage (het heeft vleugels en het vliegt, dus ...)
meerkoet
geoorde futenkoppel (normaal in de Peel)
lijster
tjiftjaf

Een zeer geslaagde wandeling, met dank aan Jo

Lentewandeling in het Elsloose bos op zondag 20 maart,

in het kader van 2011 internationaal jaar van de bossen, onder begeleiding van gidsen van Stein en Elsloo.

Ook omdat het een mooie lentedag was, verzamelden zich meer dan 100 mensen in het kasteelpark van Elsloo, alwaar we werden ingedeeld in drie groepen die ieder een andere kant op wandelden, zodat we elkaar niet voor de voeten liepen. Het hellingbos tussen Elsloo en Bunde is rijk aan bronnetjes en dartelende beekjes. Bijna zes miljoen kubieke meter helder water zoekt ieder jaar vanaf de helling zijn weg naar de Maas. Het ontstaan van deze bonnetjes

Zomer 2011

komt door een laag klei die hier miljoenen jaren geleden is afgezet door de zee. Die klei is zo dicht dat water er vrijwel niet doorheen kan dringen. Op het heuvelplateau zit de kleilaag een eind onder de oppervlakte. De neerslag die op het plateau valt stroomt over deze laag richting Maasdal waar het uit de helling te voorschijn komt. Naast het wandelpad zag je overal het water uit de bosgrond opwellen; zo is er een natuurgebied ontstaan, waar bovenaan de helling de grond armer wordt en onderaan juist rijker. In combinatie met de bijzondere samenstelling van de bodem ontstaat er een uitzonderlijke plantenrijkdom. Aan de oevers van de Hemelbeek, die onlangs zijn oorspronkelijke loop heeft teruggekregen, zagen we volop het goudveiltje, speenkruid en het muskuskruid in bloei; sleutelbloemen stonden op het punt hun pracht te tonen; in het bos zagen we de vele bosanemonen en roken we de geur van de talrijk voorkomende daslook. De maretak of mistletoe in de populieren langs het Julianakanaal komen hier voor dankzij de kalkrijke bodem.

Daar waar het flink klimmen was waren trappen aangebracht. Boven op de helling langs de spoorbaan zagen we onder andere het maarts viooltje in bloei en de pluizige bosrank hing over de eiken en de lijsterbessen.

We werden nog gewezen op de grootste dassenburcht in het gebied en de reuzenpaardenstaart die op een bepaalde plaats zeer rijk aanwezig is. De echte tulpenboom in het park moet een magnifiek gezicht geven als deze begin juni bloeit.

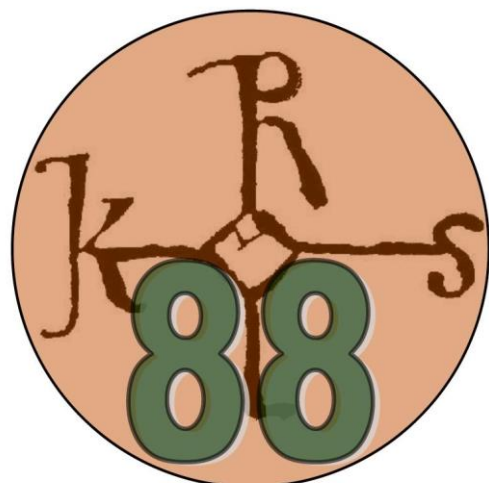
In de botanische tuin aangekomen kregen we nog koffie aangeboden en mochten hier nog wat rond wandelen en de toren bekijken met drie verdiepingen die het IVN mag gebruiken voor vergaderingen en exposities; bovenin is een unieke ruimte waar zaden worden verzameld.

IVN Elsloo, bedankt, het was de moeite waard.

Toos van der Vring

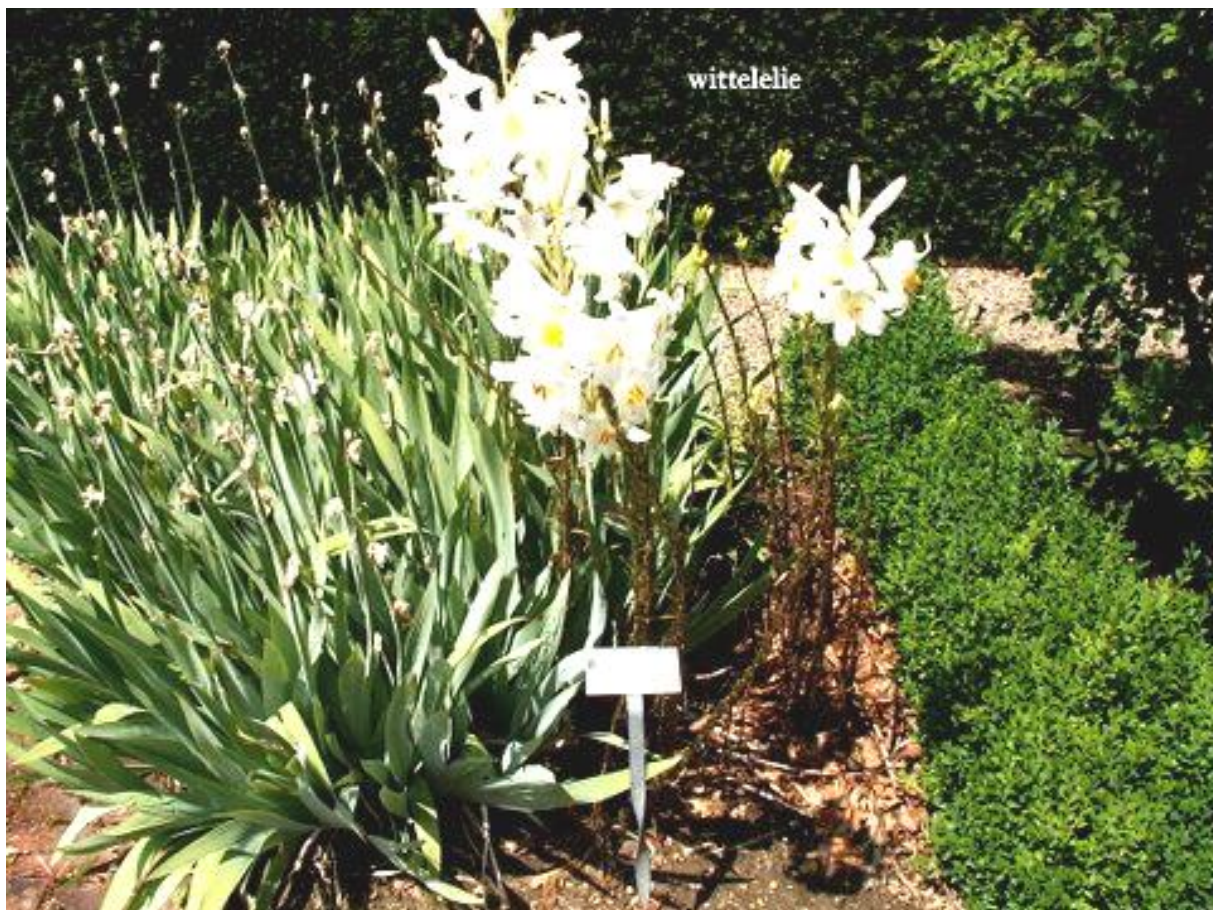
Bezoek Karlsruhen Aken

Op vrijdag 10 juni bezochten we met een select gezelschap de Karlsruhen in Aken. Deze tuin werd in 2000, herdenkingsjaar van Karel de Grote die immers in 800 door paus Leo III tot keizer werd gekroond, aangelegd op het

historische terrein van het 'Gut Melaten' (zie het herfstnummer van 2010). Herr Dr. Karl-Jozef Strank nam de tijd om ons door de tuin te leiden.

Na een inleiding over Karel de Grote en betekenis en beheer van landgoederen ten behoeve van de machthebber in die dagen liepen we alle bedden met de respectieve plantensoorten langs om kennis te nemen van het belang dat ze hadden en hebben voor medicinale toepassingen. Daarover heeft u al veel kunnen lezen in vorige nummers (zie de rubriek *Uit de tuin van Karel de Grote*) en er komt nog meer. De bedoeling is dat u straks aan de hand van een boekje door onze eigen Heemtuin kunt lopen en kunt zoeken naar diezelfde planten aldaar. Let u daarbij op dit logo: de 'handtekening' van Karel de Grote gaat vergezeld van een nummer. Dat nummer vindt u terug op een lijst (in de toekomst in een boekje), waar u de omschrijving vindt.*

Als een lelie tussen de distels, zo is mijn vriendin tussen de meisjes,
zo luidt in de Nieuwe Bijbelvertaling de tekst van Hooglied 2,2. Eeuwenlang stond daar in plaats van *distels doornen*. Misschien is dat voor Karel de Grote al reden geweest om deze leliesoort, *Lilium candidum*, naast de Hondсроos, Rosa

canina, te plaatsen. De witte lelie werd als symbool van maagdelijkheid in verband gebracht met Maria en is daarom ook bekend onder de naam Madonnalelie. De volgorde in de Karlsruhgarten van Aken beantwoordt aan die van het Capitulare de Villis. In dat geschrift openen de witte of Madonnalelie en de hondsroos de reeks van in totaal 73 planten die Karel de Grote voorschreef op zijn landgoederen. Op blz. 9 ziet u nr. 73 afgebeeld.

Helaas blijkt uit de lijst van Capitulare de Villis-planten die binnenkort in het Heemtuinhuis zal hangen dat deze fraaie lelie niet gemakkelijk zal groeien in de Heemtuin. Wat zouden wij daarop kunnen verzinnen?

** Het project wordt een coproductie van Jo Heinemans, Toos van der Vring, Marc Houben en Frans van Hout.*

Uit de kruidentuin van Karel de Grote

Wijnruit (*Ruta graveolens*) is een winterharde groenblijvende halfheester met blauwgroene bladeren en in juni-juli trossen gele bloemen. De plant is afkomstig uit het Middellandse Zeegebied waar zij in het wild groeit. De plant wordt zowel als keukenkruid en als decoratieve plant gebruikt. De

geslachtsnaam *Ruta* is afkomstig van het Griekse reuo hetgeen zoiets betekent als "helpen" of "stromen". *Graveolens* staat voor sterk riekend.

Een botanische bijzonderheid van dit heestertje is dat het middelste bloempje van de bloeiwijzen vijftallig is terwijl de overige bloemen viertallig zijn. De bloeiwijze is een tuil.

Naast een vluchtige olie komt in wijnruit rutine voor, een stof die momenteel in de geneeskunde onder andere wordt gebruikt bij aderverkalking.

Wijnruit werd bij de oude Grieken gebruikt, als tegengif bij een slangenbeet of na het nuttigen van mogelijk giftige of vergiftigde paddenstoelen. Een mengsel van wijnruit en rozenolie smeerde men als deodorant.....

De Romeinen hadden *Ruta* in de tuin, omdat de scherpe geur ongedierte

verdreef.

Tevens aten ze wijnruit om zich te beschermen tegen gif, weerwolven en alle mogelijke ziekten.

In 1625 werd de wijnruit aanbevolen door 'n Italiaanse arts tegen epilepsie en hoogtevrees.

Ook zou de plant het zicht verscherpen wat de reden was dat kunstenaars het vaker gebruikten (o.a. Leonardo da Vinci).

Wijnruit is de nationale bloem van Litouwen; de plant vertegenwoordigt zuiverheid en maagdelijkheid. Het wordt gebruikt in kruidenboeketten en het blad stond model voor de klaveren uit het kaartspel.

Onze voorouders gebruikten het kruid al om katten uit de buurt te houden dank zij de scherpe geur. Na het drogen bij een temperatuur van 35 graden Celsius verliest wijnruit zijn geur, maar niet zijn smaak, dus kan dan als thee worden bereid.

Wijnruitblad smaakt bitter en moet daarom in kleine hoeveelheden worden gebruikt. Het geeft 'n muskusachtige smaak aan roomkaas, eier- en visgerechten.

Medicinaal wordt er thee van getrokken (o.a eetlustopwekkend) en wordt er tinctuur van gemaakt voor huidaandoeningen. Het is echter niet altijd zonder bijwerkingen. Soms veroorzaakt het huidirritaties!!! Voor de wijnruit in de Heemtuin zie de foto.

Toos van der Vring

Bronnen: Wikipedia en Gids voor de kruidentuin van het ned. openluchtmuseum.

Eten uit eigen tuin

Taartjes met rabarber, nagerecht voor vier personen.

Nodig:

- 250 gram rabarber

- een eetlepel suiker
- 2 pakjes MonChou verse roomkaas
- 5 eetlepels vloeibare honing
- 4 kleine taartbodempjes

Bereiding: maak de rabarber schoon en snij hem in stukken van 2 cm. In een pan 50 ml water aan de kook brengen, rabarber ongeveer 5 minuten zachtjes laten koken. Schep de rabarber uit de pan, laat hem uitlekken en ook iets afkoelen.

Roer de roomkaas los met 3 eetlepels honing en verdeel dat over de taartbodempjes. Schep de rabarber er op en besprenkel het geheel met de rest van de honing. Zet de taartjes tot aan het gebruik in de koelkast.

Het ontstaan van weerspreuken

In vroeger tijden leefde men dicht bij de natuur; men was ervan afhankelijk. Een voorbeeld hiervan is de natuurlijke geneeskunde die vroeger veel werd toegepast. De moderne chemische geneesmiddelen bestonden niet en er was een grote kennis op het gebied van de natuurlijke geneesmiddelen, die van generatie op generatie doorgegeven werden. Hetzelfde was van toepassing op het weer. Door veel naar de bewegingen in de lucht te kijken ontstond na verloop van tijd een kijk op de te verwachten weersomstandigheden. Hieronder treft u een aantal weerspreuken aan, die door onze voorouders vaak als weersverwachting werden gebruikt.

Juli:

- *Is in juli de morgen rood, 's avonds verkeert het weer in nood.*
- *Regen met St. Margriet (20) geeft zes weken boerenverdriet.*
- *Met St. Margriet droog, dan zes weken de zon in het oog.*
- *Bouwt op St. Anna de mier grote hopen, de winter zal niet zacht verlopen.*
- *In juli louter zonneschijn geeft een mooie ronde wijn.*

Augustus:

- *In augustus lange dauw, blijft de hemel schoon en blauw.*
- *Menigeen heeft het al ondervonden, wervelwinden zijn aan augustus gebonden.*
- *Als de ooievaars na de 21-ste nog blijven zal een zachte winter binnendrijven.*
- *Vliegen de zwaluwen laag, dan komt er regen nog vandaag.*
- *Blijven de zwaluwen ook nog na de 25-ste, wees voor de winter niet bang.*

September:

- *Vallen de bladeren vroeg, dan wordt de herfst niet oud.*
- *Donder in september, sneeuw in maart.*
- *Komen de pluimen aan het riet, bedenk: het is nazomer, en geniet.*
- *Op de 5-de september wordt bewezen wat voor weer het de hele maand zal wezen.*
- *Vallen de eikels al voor St. Michiel (29) dan snijdt de winter door lijf en ziel.*

Bron: Natuurgids 2005.

Toos van der Vring

Eind goed, al goed

In het kader van het “Project Nestkastenonderzoek Steenuil in het Heuvelland” zijn in de gemeenten Onderbanken en Schinnen diverse nieuwe kasten geplaatst en enkele oude, versleten kasten vervangen. Dit werk werd voornamelijk uitgevoerd door Jo Douven uit Oirsbeek en Jo Willems uit Schinnen. In Viel broedde al jaren een steenuil succesvol in een nestkast. De kast was oud en de boom op sterven na dood, de eigenaar wilde de boom kappen.

Dus in maart van dit jaar met een nieuwe kast naar het weiland. De eigenaar zag de steenuiltjes altijd in een bepaalde boom zitten en..... bij aankomst vloog een uiltje inderdaad uit die boom. Hier werd de nieuwe kast opgehangen. Nog even de oude kast uit de boom halen en dan, hopen dat de nieuwe huisvesting wordt geaccepteerd. Geen eenvoudige klus om hoog op een ladder zo’n grote kast los te maken en naar beneden te brengen. Op de grond keken we nog even in de kast en tot onze verbazing: het steenuilenvrouwtje zat erin en bleef zitten. We hebben het vrouwtje opgepakt en in de nieuwe nestkast geplaatst.

Eind mei kwamen we terug om de kast te inventariseren: vrouwtje met drie jonge steenuiltjes. Eind goed, al goed.

Overigens een idyllische plek, in en rond de boerderij. Er broedden tien

verschillende vogels.

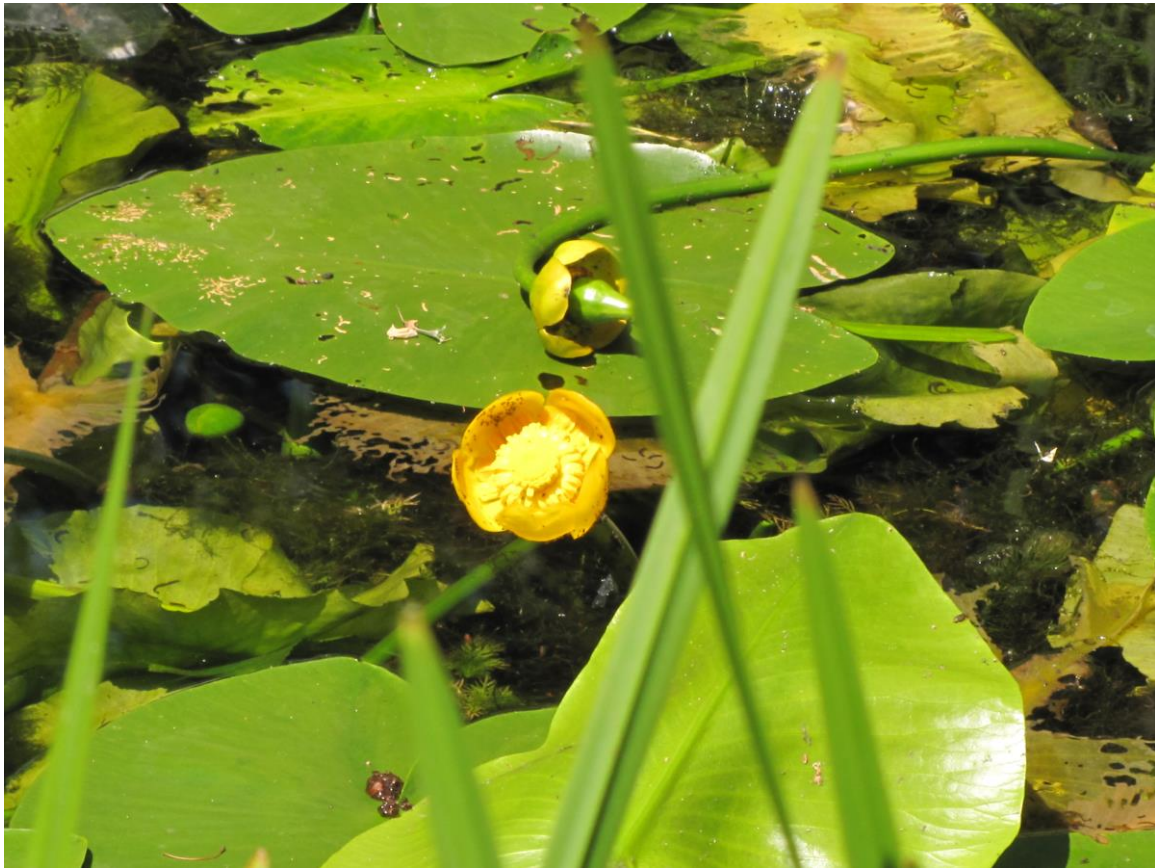
Van de kerkuil in de nok van een van de stallen tot de boomkruiper in een nisje tussen twee muren.

Jo Douven en Jo Willems

Op de foto de inventarisatie van een steenuilenkast, elders in de gemeente Schinnen.

Werk dat beloond wordt ..., niet met geld, maar met onschatbare schoonheid

Activiteitenkalender IVN Munstergeleen & afdelingen in de regio

- Zo. 19 juni** IVN Sittard-Geleen: Orchideeënwandeling Gerendal Valkenburg
 Vertrek 13.10 vanaf parkeerplaats Paardestraat Sittard
 13.20 vanaf parkeerplaats Glanerbrook Geleen
 14.00 vanaf Ljubljana plein Valkenburg
- Vr. 24 juni** IVN Spaubeek: Avondwandeling vuurvliegjes
 Vertrek 20.45 Bongerd (Markt) Spaubeek
 21.00 Ulestraten kerk
- Za. 25 juni** IVN Brunssum & Onderbanken viert jubileum
 14.00 opening van de vernieuwde heemtuin voor genodigden
 17.00-19.00 receptie
- Zo. 26 juni** IVN Land van Swentibold/Born, Dagexcursie: de toekomst van het Limbrichterbos en zijn omgeving
 Vertrek 10.00 vanaf parkeerplaats kasteel Limbricht; info 046 4853003
 IVN Schinnen, wandeling in omgeving Swartbroek
 Vertrek 09.15 vanaf IVN-lokaal Schinnen
 10.00 Swartbroek vanaf St. Corneliusplein bij kerk; info 046 4423057
 IVN Spau-Beek, 2de van 4 seizoenenwandeling

- Vertrek 14.00 vanaf Markt Spaubeek; info: 046- 4749781
15-18 augustus IVN Spau-Beek, 4 avondwandelingen; info zie
 www.ivnspaubeek.nl
- Zo 3 juli** IVN Sittard-Geleen, Wandeling Alden Biesen Haspengouw
 Vertrek 09.00 vanaf parkeerplaats Paardestraat Sittard
 09.15 vanaf parkeerplaats Glanerbrook Geleen
 10.00 vanaf parkeerplaats Alden Biesen; Info 06.12082655
- Wo. 13 juli** IVN Schinnen, avondwandeling in omgeving Thull
 Vertrek 18.30 vanaf IVN-lokaal. Info 046 4423057
- Zo. 17 juli** IVN Land van Swentibold/Born, open dag Bron 6; info Jan
 10.00-16.00 Biemans, 0464810475
- Zo. 7 augustus** IVN Sittard-Geleen, wandeling: Teverenerheide (± 7 km)
 vertrek 13.00 Geleen (06-12082655)
 13.20 Sittard
 14.00 parkeerplaats Grothenrath
 Begeleiding: J. van Wunnik.
- Zo. 18 september** IVN Sittard-Geleen, Fietstocht langs Kingbeek en grensmaas
 Vertrek tussen 10.00 tot 14.00 uur vanaf (± 42 km)
 Formido tegenover Foroxity
- Zo. 21 augustus** IVN Land van Swentibold/Born, Kasteelpark Born:
 13.00-17.00 inloopdag bomen info: Goswien Stoffels 046 8504940
- Wo. 10 augustus** Middagwandeling op zoek naar planten die thuishoren in
 de Kroedwösj.
 Vertrek 13.30 vanaf de kerk Munstergeleen. Gids: Harrij Gijsen, tel.: 046
 4514594
- Zo. 28 augustus** **Zomerwandeling gezamenlijke IVN-afdelingen Westelijke
 Mijnstreek:
 Wandelen in het Stammenderbos (± 7 km)**
*IVN Schinnen en IVN Spau-Beek organiseren in het kader
 van 'het jaar van de bossen' samen een wandeling langs de
 Geleenbeek en door het Stammenderbos.
 Vanuit het Natuurcentrum IVN Spau-Beek lopen wij langs de
 Geleenbeek richting het IVN-lokaal Schinnen. Dit lokaal is
 gevestigd aan de oude markt te Schinnen. Rond 11.00 uur is
 hier tijd voor een kop koffie en een stukje vla. Daarna lopen
 wij weer richting Spaubeek. De route zal ons dan door het
 Stammenderbos voeren. Het Stammenderbos ligt op de
 noordhelling van het Geleenbeekdal en is bekend om de*

prachtige oude Beuken, de vele erosiegeulen en het natte broekbos met zijn vennen.

Vertrek: 10.00 bij Natuurcentrum IVN Spau-Beek in het AZC voormalig Retraitehuis) vlakbij station Spaubeek.

Terug: ca. 13.00 Info: www.ivnspaubeek.nl of Ben Derks 046-4749781
september IVN Land van Swentibold/Born, Start jeugdcurcus (12 lessen in en over de natuur);
info: Aggie Geerlings 046 4857183

Distel in de Boerengaard, binnenkort in bloei

Bestuur:

Pierre Wijnen, voorzitter

Prevotlaan 17

6132 BM Sittard

tel.: 046- 4518149

E: pierrewijnen2@gmail.com

Hub Mulders, vice-voorzitter

Meishagerstraat 10

6151 BZ Munstergeleen

tel.: 046- 4514399

E: h.mulders7@kpnplanet.nl

Ben Bongers, secretaris

Parallelweg 2A

6136 AN Sittard

tel.: 046-4522685

E: b.j.j.m.bongers@home.nl

Harrij Gijsen, 2de secretaris

Meishagerstraat 1

6151 BZ Munstergeleen

tel.: 046 -4514594

Jo Heinemans, penningmeester *

Benedictastraat 20

6137 AL Sittard

tel: 046- 4525110

E: jo.heinemans@home.nl

Fred (G.C.) Penners, bestuurslid

Groenstraat 16

6151 CS Munstergeleen

tel.: 0464526089 / 0636182785

E: F.Penners@versatel.nl

Bestuursleden / schoolwerkgroep

Els Rongen

Koperslagerstraat 1

6151 DK Munstergeleen

tel.: 046-4514318

E: rongen4@kpnplanet.nl

Toos v.d. Vring

Rietveldstraat 9

6132 SB Sittard

tel.: 046-4511905

E: toosdekruij@planet.nl

* rekeningnummer P**4457210** t.n.v. IVN Munstergeleen
met vermelding nieuw lid.

Beheer Heemtuin

Marc Houben

Jos Klijnenlaan 242

6164 AX Geleen tel.: 046-4523597 E: marc.houben@home.nl

2 maart 2011 (zie blz. 3)

